

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds 25

7. april
2025

Grønland har fyldt meget i de danske medier, efter at Donald Trump har vist interesse for at gøre verdens største ø til et amerikansk territorie. I *Sprogkræsen 25* sætter vi fokus på det grønlandske inuitsprog og viser principper for dannelsen af ord og sætninger. Vi kigger også på ordet *grønlanderstiv* og viser, hvordan Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har gjort det rædsomme ord kendt, og overvejer, hvordan man kan slippe af med det igen.

Når man taler om sproghistorie, inddeler man traditionelt stoffet i perioder på f.eks. 100 år. I *Sprogkræsen 25* forsøger vi i stedet at inddele ordstoffet i generationer, og vi ser på nye ord for kvinder i *den stille generation*, i *boomergenerationen* og i *zoomergenerationen*. Her kommer vi også ind på begrebet *binaritet* i sproget.

Endelig bringer vi under rubrikken *Er du sprogkræsen?* eksempler på rædsomme ord og forvekslinger i dagens medier.

udgives af Den Danske Sprogkreds
på Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup
Layout: Martin Sand Pævatalu
Forsideillustration og illustrationer s. 14, 17,
18, 19, 20 og 21: Gert Ejton
Korrektur: Poul Sørensen og Marianne Ølholm.

Den Danske Sprogkreds' bestyrelse

Lise Bostrup (formand og redaktør)
Karin Louise Sigurskjold (næstformand)
Irina Bjørnø, Michael Falkendorf, Jesper Sidel-
mann Markussen, Ingrid Slott og Jette Pagh
Stenbjerre. Suppleant: Anne Pia Thoregaard.

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds

Indhold

Siden sidst

<i>Sprogkredsens nytårskur</i>	s. 3
<i>FNs internationale modersmålsdag den 21. februar og Sprogkredsens egen fejring</i>	s. 4
<i>Kvindernes Internationale Kampdag den 8. marts</i>	s. 6
<i>Bestyrelsesarbejde</i>	s. 7

Grønland

Lise Bostrup: <i>Det grønlandske sprog</i>	s. 8
<i>Den grønlandske nationalsang på grønlandsk og dansk</i>	s. 11
Lise Bostrup: <i>Kometordet grønlanderstiv</i>	s. 12
<i>To forskellige ordbøger</i>	s. 13

Kvinder i det danske sprog i tre generationer

Ingrid Slott: <i>De stille kvinder</i>	s. 16
Lise Bostrup: <i>Boomerkvindene</i>	s. 18
Karin Louise Sigurskjold og Lise Bostrup: <i>Zoomerne er woke</i>	s. 20
Irina Bjørnø: <i>Vi vælger vores verden. Dualisme, nondualisme og paradigmer</i>	s. 22

Reklamesprog

Kirsten Rask: <i>Reklamesprog – selvros og teaterstemmer</i>	s. 24
--	-------

Anmeldelser

<i>Dansk udtaleordbog</i>	s. 27
<i>Se hvad du siger. Idiomer i billeder</i>	s. 28

Er du sprogræsen?

Henrik Døcker: <i>The bucket list</i>	s. 29
Ingelise Hallengren: <i>Forvekslinger forvirrer</i>	s. 30
Lise Bostrup: <i>Sprogkreds i medierne 2024-25</i>	s. 31

Den Danske Sprogkreds' program december 2024 – august 2025	s. 32
---	-------

Kontakt Lise Bostrup

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse
DenDanskeSprogkreds@gmail.com
Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange om året.
Papirudgave: 300 kr. pr. år eks. porto
Elektronisk udgave: 300 kr. pr. år.

Medlemskab

af Den Danske Sprogkreds

250 kr. pr. år inkl. årets udgivelser og
entré til Sprogkredsens arrangementer
Danske Bank 9570 12543832
Mobilepay 26 71 78 37
ISSN 25967347

Siden sidst

Nytårskur

Ved Sprogkredsens nytårskur den 27. januar 2025 bød Lise Bostrup velkommen og fortalte om Sprogkredsen i 2024 og programmet for 2025. En af de centrale aktiviteter i Sprogkredsen er at markere sig i medierne med indlæg om det danske sprog.

Herefter fortalte Ingelise Hallengren, Michael Falkendorf, Ingrid Slott, Jette Pagh Stenbjerre, Karin Sigurskjold og Lise Bostrup om deres i alt over 30 forskellige kronikker, klummer, interviews, artikler og læserbreve, som de havde haft i aviser og andre medier i løbet af 2024. Listen kan ses på side 31 i dette nummer af *Sprogkræsen*.

Henning Døcker, Christiane Bjørn Nielsen, Maimona Falkendorf, Jacob og Mette Poulsen, Lisbeth Steensborg, Jette Pagh Stenbjerre, Ingelise Hallengren og Jette Højland Andersen lyttede intenst.

Karin Sigurskjold, Sven Hansen, Christian Sidelmann, Axel Krasson, Jesper Sidelmann Markussen, Maimona Falkendorf og Henrik Døcker var med til at præge debatten.

Michael Falkendorf læste op af sin kronik *Sprogets triste tilstand*, der blev bragt i Weekendavisen den 12.10. 2024.

Lise Bostrup bød velkommen og fortalte lidt om Sprogkredsens historie og sprogpoltiske vinkler.

FNs internationale modersmålsdag den 21. februar

“Vi har omtrent 7.000 forskellige sprog i verden i dag, men kun nogle hundrede af dem bruges i uddannelse og i det offentlige rum. Globalt er det 2,3 milliarder, der mangler adgang til uddannelse på deres eget modersmål – og mindst 43% af alle verdens sprog er i fare for at forsvinde, hvis man ikke arbejder aktivt for at beholde dem.” Sådan lyder FN og UNESCOs begrundelse for at fejre

Den Internationale Modersmålsdag hvert år i februar, og Sprogkredsen vil gerne bidrage til bevarelsen af den sproglige mangfoldighed i verden.

I år deltog Den Danske Sprogkreds i et stort internationalt arrangement i Skt. Johannes Gården på Nørrebro. Hver organisation havde et lille bord med materialer om et bestemt sprog, og Lise Bostrup og Karin Sigurskjold viste bl.a. Sprogkredsens meget populære plakater med faste udtryk frem.

Nogle af udstillerne mødte op i smukt tøj med nationalt præg.

Sprogkredsens egen fejring af den internationale modersmålsdag

Ved Sprogkredsens egen fejring af den internationale modersmålsdag holdt professor Anne Holmen et spændende foredrag om begreberne modersmål, førstesprog og parallelsprog. Arrangementet fandt sted på Kulturstationen i Vanløse, og Michael Falkendorf tog billeder.

Publikum: Maimona Hvid Falkendorf, Ingrid Slott, Jette Højland Andersen, Mette Bek Nielsen, Lise Bostrup, Karin Louise Sigurskjold, Aminah Tønnsen og Marianne Ølholm.

Anne Holmen modtog en dejlig gavekurv med champagne, bøger og lækkerier som tak for et foredrag, der både var lærerigt og sjovt.

Kvindernes Internationale Kampdag den 8. marts

Den Danske Sprogkreds indgik atter i år i en større fejring af den internationale kvindedag med taler, musik, fællesspisning og debat på Kulturstationen i Vanløse.

Sprogkredens arrangement handlede om italesættelsen af kvinder i det danske sprog over tre generationer:

Den stille generation, der er født mellem 1928 og 1945, **boomerne**, der blev født i det store babyboom efter 2. verdenskrig, og de unge **zoomere**, der er født efter 1995. Disse tre store generationer repræsenterer, som det vil fremstå af siderne 14-19 her i *Sprogkræsen 25*, tre markant forskellige opfattelser af forskellen mellem kønnene.

Plakaten for Sprogkredsens arrangement på kvindedagen.

Ingrid Slott taler om den stille generation, Lise Bostrup lytter.

Ingelise Hallengren, Karin Louise Sigurskjold, Ingrid Slott og Lise Bostrup efter arrangementet.

Karin Louise Sigurskjold fortæller om de unge zoomere.

Bestyrelsesarbejde

Årets første bestyrelsesmøde

Onsdag den 15. januar mødtes Karin Louise Sigurskjold (næstformand), Michael Falkendorf, Jette Pagh Stenbjerre (fotograf), Lise Bostrup (formand) og Ingrid Slott til årets første bestyrelsesmøde.

Vi så tilbage på 2024 og klappede os selv på skulderen, fordi det havde været et godt år med mange aktiviteter i og uden for København.

Årets andet bestyrelsesmøde

Mandag den 31. marts planlagde Jesper Sidelmann Markussen, Karin Louise Sigurskjold (næstformand), Lise Bostrup (formand), Michael Falkendorf, Ingrid Slott og Jette Pagh Stenbjerre de kommende måneders arrangementer og tiltag. Et af emnerne var valget af modtagerne af årets af Svane- og Ællingepreisen.

Forslag til prismodtagere er stadig velkomne.

Det grønlandske sprog

Af Lise Bostrup

Grønland er med et areal på 2.175.600 kvadratkilometer verdens største ø, men med en befolkning på kun 56.669 personer er det samtidig verdens tyndest befolkede land. Det skaber nogle helt særlige omstændigheder for sproget og dets udvikling.

Sprogsituationen i Grønland

Ca. 70 % af grønlænderne taler kun eller især grønlandsk, 15 % kun dansk, og 15 % begge sprog. En hel del af de yngre grønlændere taler også i nogen grad engelsk, men engelsk fungerer ikke som almindeligt samtalesprog.

Det centrale Grønland er dækket af is, og den grønlandske befolkning bor i mindre bebyggelser langs kysterne, og mange af bygderne kan kun nås fra havet eller fra luften. Det kan derfor ikke undre, at der er store forskelle på sproget i forskellige områder. Det grønlandske sprog er en del af inuit-sprogene, der tales i det nordlige Canada. Ordet *inuit* betyder menneskene, og selvom sprogene er beslægtede, kan befolkningerne ikke umiddelbart forstå hinanden. I Grønland tales der tre forskellige varianter af inuit, nemlig vestgrønlandsk (kalaallisut), østgrønlandsk (tunumiisut) og nordgrønlandsk (inuktun).

Der findes ikke nogen lingvistiske definitioner på, hvornår en regional udtryksform fortjener betegnelsen sprog, men man kan godt argumentere for, at grønlandsk ikke er et, men tre sprog.

Grønlandsforskeren Kirsten Thisted, der har skrevet indledningen til en af de bedste samlinger af grønlandsk litteratur, *Grønlandske fortællere* (Aschehoug 2002), beskriver her forholdene således:

Uanset at man fra politisk hold nedtoner de sproglige forskelle, i den hensigt at nedtone forskelle og ulige magtforhold mellem grønlænderne internt, er virkeligheden den, at man i Thule og i Østgrønland muligvis nok forstår vestgrønlandsk, men at dette ikke gælder den anden vej rundt.

Vestgrønlandsk er både i Thule og i Østgrønland et fremmedsprog, som alle grønlændere må beherske for at kunne begå sig på deres egen hjemegn. Først herefter kommer dansk og måske engelsk.

Det var den dansk-norske missionær Hans Egede (1686-1758), der skabte det grønlandske skriftsprog, grundlagde det grønlandske seminarium i 1737 og udgav den første grønlandske ABC i 1739. Hans Egedes baserede det grønlandske skriftsprog på vestgrønlandsk, og det anvendes med nogle forenklinger den dag i dag, mens der stadig ikke er udviklet skriftsprog for nord- og østgrønlandsk.

Det danske sprog falmer

Siden Grønland blev selvstyrende i 1972, udgives alle officielle tekster både på vest-

grønlandsk og dansk, de to landsdækkende aviser, *Atua-gagdluutit* / *Grønlandsposten* og *Sermitsiak*, udgives med såvel dansk som vestgrønlandsk tekst, Grønlands tv, Kalaallit Nunaata Radioa, udsendes på vestgrønlandsk med danske undertekster, men *Radiioavis* udsendes udelukkende på grønlandsk. Hjemmesiden er både på dansk og på grønlandsk, men udgiveren kaldes Greenlandic Broadcasting Cooperation. Det engelske sprog vinder mere og mere indpas i Grønland, hvor det danske sprog går tilbage.

Qallunaat oqaasii tam-mariartorput skrev avisen

Sermitsiak 27.12.2024 som konklusion på en undersøgelse blandt elever på 77 skoler om deres forhold til grønlandsk, engelsk og dansk, hvor kun hver femte elev svarede, at han eller hun talte godt dansk, og 2/3 angav, at de ikke bare talte nogenlunde dansk. Det danske sprog er ved *at falme*, lyder konklusionen i direkte oversættelse. Det grønlandske ord, der direkte oversat betyder at *falme* og bruges om planter og farvede stoffer, der mister farve og måske er ved at dø, er lidt mere poetisk end danske udtryk som *er ved at forsvinde* eller *er ved at uddø*.

Omvendt står det ifølge undersøgelsen godt til med det engelske sprog, der på grønlandsk kaldes *tulut*. Vi må nok indrømme, at *tulut* lyder lidt hyggeligere end ordet *danskit*, der betyder *dansk*!

Det undrer mig i øvrigt, at andelen af grønlændere, der kan tale dansk, kun er 20 %, for vi har jo i dansk tv i forbindelse med dækningen af det grønlandske valg her i 2025 kunnet høre det ene interview efter det andet med grønlandske politikere og vælgere, der talte smukt og flydende dansk. I Danmark har jeg omvendt også mødt en del grønlændere, der – ofte lidt skamfuldt – har indrømmet, at de ikke var i stand til at føre en samtale på grønlandsk. De grønlændere, der bor i Danmark, har i øvrigt på det grønlandske parlaments initiativ fået frataget deres stemmeret.

Grønlandsk er ikke et indoeuropæisk sprog

Vi vil nu se lidt nærmere på det vestgrønlandske sprog, og for nemheds skyld og i overensstemmelse med traditionen vil vi nøjes med at kalde det grønlandsk.

Det grønlandske sprog er meget forskelligt fra det danske sprog og også meget forskelligt fra sprog som engelsk, tysk, fransk, spansk og russisk. Alle disse

Model over inuitsprogene i det nordlige Canada og i Grønland. Lingoblok 21.2.2025.

Den amerikanske præsident Donald Trumps ønske om, at Amerika skulle købe Grønland og gøre det til et amerikansk territorie, har sat gang i debatten om Rigsfællesskabet med Danmark. Den grønlandske avis Sermitsiaq, der både bringer artikler på dansk og på grønlandsk, havde den 7. marts 2025 et billede af Trump på forsiden og mange kritiske artikler.

sprog tilhører den såkaldt indoeuropæiske sprogfamilie, som har visse strukturelle fællestræk, og som man mener har en fælles oprindelse i Indien for mange tusind år siden.

På de indoeuropæiske sprog findes der ikke nogen betydningsmæssig grund til, at ordet *ord* består af de to sproglyde [o], [r] og et såkaldt stumt d.

Der er heller ikke nogen betydningsmæssig sammenhæng mellem ord som *bord*, *bort* og *urt*, selvom de har nogle sproglyde fælles.

Det grønlandske ord for *tunge* er *ogaq*, og det hænger sammen med *ogaaseq*, *ogarpaq* og *oqaasiisa*, der betyder henholdsvis *ord* og *sprog* forstået som det, tungen gør. Og hvad er det, tungen gør? Den siger ord.

Da den danske forfatter Jørn Riel i 1970 debuterede med en samling historier med titlen *Mine fædres hus*, der var baseret på hans mange rejser og studier af mundtlige beretninger fra hans ophold blandt inuitter i den nordlige del af Canada og Grønland, valgte han genreangivelsen *En fortælling hvoraf man får et smukt ansigt*. Denne titel er opbygget som et ord på inuitsprogene.

De mundtlige fortællinger, der blev fortalt i det lange vintermørke, får tilhørerne til at le, og et ansigt, der ler, er smukt.

Analyse af et komplekst grønlandsk ord

Vi har allerede set nogle eksempler på, hvordan grønlandske ord bygges op af betydningsbærende elementer. Ordene kan bygges op af så mange elementer, at et enkelt ord kan svare til en hel sætning på et indoeuropæisk sprog.

Her er et langt ord: Qajaqtullaqqinnererusukkaluanquanga.

Det består elementerne: Qajaq-tullaq-qinne-re-rusuk-kaluan-quanga.

qajaq (kajak), tullaq (ro i), qinne (dygtig), re (mere), rusuk (dygtig), kaluan (meget) og quanga (jeg).

Oversat til dansk svarer dette lange ord til en hel sætning: Jeg vil meget gerne blive dygtigere til at ro kajak.

Vi siger tak for hjælpen med de grønlandske ord i denne artikel til Lone Hansen fra den grønlandske stand på Den Internationale Modersmålsdag på Niels Steensens Gymnasium i Sankt Kjeld Gade den 21. februar 2025.

Fremmedord

Det grønlandske sprog har optaget en del ord fra andre sprog, og de tilføjes endelser og indgår i lange ord som f.eks. i oversættelsen af Den Danske Sprogkreds, som lyder Danskitt oqaasiisa cirketiit. Her genkender vi ordene danskitt (dansk) og oqaasiisa (sprog) og fremmedordet cirkel (latin), der har fået tilføjet et grønlandsk element.

Grønlands nationalsang

Den grønlandske nationalsang er skrevet af en grønlandsk præst ved navn Henrik Lund, der levede fra 1875 til 1948. Henrik Lund var meget optaget af at beskrive den grønlandske identitet og skrev i 1912 sangen *Nunarput utoqqarsuanngoravit* på dansk *Vort land, du er blevet gammel*. Den synges i dag som Grønlands nationalsang i en lidt ændret version med titlen *Vort ældgamle land*.

Sangen giver et godt indtryk af forestillingen om Grønland som en mor og grønlænderne som hendes børn, og sammenstillingen mellem den grønlandske og den danske tekst viser, hvordan de grønlandske ord omfatter langt større betydningsmæssige helheder end de danske.

Melodien er komponeret af Jonathan Petersen, og hans musik bidrager til at fremhæve sangens storhed. Nationalsangen bliver ofte sunget ved officielle begivenheder, nationale helligdage og sportsbegivenheder, hvor den fremkalder en følelse af samhørighed og fællesskab blandt grønlændere.

Nunarput utoqqarsuanngoravit

1. Nunarput utoqqarsuanngoravit
niaqqut ulissimavoq qiiinik.
Qitornatit kissumiaannarpatit
tunillugit sinerivait piinik.
2. Akullequtaasutut merlertutut
ilinni perortugut tamaani
kalaallinik imminik taajumavugut
niaqqut ataqqinartup saani.
3. Atortillugillu tamaasa pisit
ingerlaniarusuleqaagut,
nutarterlugillu noqitsigisatit
siumut, siumut piumaqaagut.
4. Inersimalersut ingerlanerat
tungaallititrusuleqaarput,
oqaatsit "aviisit" qanoq kingunerat
atussasoq erinigileqaarput.
5. Taqilluni naami atunngiveqaaq,
Kalaallit, siumut makigitsi.
Inuttut inuuneq pigiuminaqaaq,
saperasi isumaqaleritsi.

Vort ældgamle land

1. Vort ældgamle land under isblinkens bavn
med lysende snehår om dit hoved!
Du trofaste moder, som bar os i din favn
mens dine kysters rigdom du os loved.
2. Som halvvoksne børn er vi groet af din jord
og trygt vokset op blandt dine fælde,
vi kalder os kalaallit i landet, hvor vi bor
ærbødigt for dit hvide åsyns ælde.
3. Og alt mens vi bruger dit bugnende flor
vi længes mod verdens nye former,
vi fjerner hver hindring, som hæmmer dig, vor mor
og frejdigt frem mod fjerne mål vi stormer.
4. De fremskredne folk et eksempel os gav
og det vil vi også stræbe efter,
mens bøgernes verden er vores vandringsstav,
som bær os frem og giver nye kræfter.
5. Umuligt nu længer at blive i ro,
kalaallit, mod store mål vi stævner
som fribårne folk vi i landet vil bo
begynd at tro på vores egne evner!

Kometordet grønlænderstiv Et eksempel på mislykket markedsføring

Af Lise Bostrup

*Den massive interesse, som Grønland er genstand for i denne tid, har også kastet
Den Danske Ordbog ud i et blæsevejr.*

Sådan indledte direktøren for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Karen Skovgaard-Petersen, en kronik på internetmediet Altinget den 19. februar 2025. Fortsættelsen lød:

*Årsagen er det bøvede og usympatiske ord 'grønlænderstiv'.
Det blev optaget i Den Danske Ordbog i 2017, og dengang som nu blev Det*

*Danske Sprog- og Litteraturselskab, som udgiver Den Danske Ordbog, kritiseret for at lade ordet have plads i ordbogen, fordomsfuldt og krænkende som det er.
Men det er ikke Den Danske Ordbogs opgave at være moralsk dommer.*

Ordbogen skal registrere det danske ordforråd så bredt og nuanceret som muligt, så vi alle kan finde oplysninger om, hvad ord betyder, hvordan de bøjes og konstrueres, og i hvilke sammenhænge de bruges.

I Den Danske Sprogkreds er vi helt enige med Karen Skovgaard-Petersen i, at det er vigtigt, at den meget seriøse og troværdige *Danske Ordbog* løbende opdateres, så den indeholder beskrivelser af nye ord, uanset om de er stuerene eller ej. Det ville da være en absurd tanke at producere en ordbog, hvor ord som *satan*, *fuck*, *bræk* og *børnesex* ikke optræder, fordi man ikke bryder sig om det, disse ord betegner.

Ordbøger er som regel dødkedelig læsning

Når der er en massiv forargelse over optagelsen af ordet *grønlænderstiv* i medierne her i 2025, skyldes det i høj grad DSLs markedsføring. Det er kun de allerfærreste, hvis overhovedet nogen, der læser en ordbog fra den ene ende til den anden. Der har derfor i årevis stået ord som

To forskellige ordbøger: Retskrivningsordbogen og Den Danske Ordbog

For at forstå debatten er det vigtigt at vide, at vi har mange forskellige danske ordbøger i Danmark, og at de to største ordbøger, der beskæftiger sig med det nutidige danske sprog er *Retskrivningsordbogen*, som udgives af Dansk Sprognævn, og *Den Danske Ordbog*, der udarbejdes af Den selvejende institution Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Begge ordbøger ligger på nettet som henholdsvis *ro.dsn.dk* og *ordnet.dk*, og de opdateres løbende. *Retskrivningsordbogen* udkom senest på papir i 2024 (se *Sprogkræsen* 24), og *Den Danske Ordbog*, der i papirudgaven består af 6 tykke bind, er udgivet i 2005.

Retskrivningsordbogen indeholder oplysninger om de danske ords stavning og bøjning, men kun i få tilfælde om betydning. *Ordnnet.dk* medtager udtale, etymologi, sprogbrugsetiketter og eksempler.

Angående finansieringen er der den væsentlige forskel, at Dansk Sprognævn er en statslig institution, og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab er et såkaldt udgiverselskab med tilknytning til Kulturministeriet, der er afhængig af skiftende ministerielle og private bevillinger. I indeværende periode er *Den Danske Ordbog* støttet af Carlsbergfondet.

Hvorvidt det er optimalt at have to forskellige institutioner til at beskrive det moderne danske sprog, skal ikke diskuteres her, men strukturen skaber helt klart noget dobbeltarbejde blandt medarbejderne og en stor forvirring hos almindelige danskere, der taler om "ordbogen", og ofte forestiller sig, at det er Dansk Sprognævn, der fastlægger ordenes betydning.

svenskerstiv, fuld som en pave, hønefuld og fuld som en allike, uden at der er nogen, der har følt sig kaldet til at skrive læserbreve om, at der ikke er belæg for, at paver og alliker har særlig hang til alkoholiske drikke.

Svenskerne kunne med en vis ret føle sig krænkede, men ordet *svenskerstiv* opstod i en periode, hvor der på grund af svenske alkoholrestriktioner kom mange svenskere til Helsingør og Frederikshavn for at gå i byen i weekenden og ofte blev så berusede, at de måtte ledsages til båden. *Hold Danmark rent. Følg en svensker til båden*, sagde man dengang med et blink i øjet. Svenskerne var vist ligeglade.

Markedsføring af nye sensationelle ord

Sandsynligvis i et forsøg på at sikre sig bevillinger til ordbogens drift har DSL i de senere år bestræbt sig på at gøre sig synlige i medierne ved at udsende pressemeddelelse, hver gang ordbogen opdateres, og ved at lave events på Bogforum, hvor der sættes fokus på nye ord.

I 2017 blev der slået på tromme for, at der var kommet 1.445 nye ord, 21 betydninger og 4 faste udtryk ind i ordbogen, og det hed sig, at *Opdateringen er et led i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs store satsning på at tilføje 10.000 ord til ordbogen over få år*. Man mærker markedsføringens krav om størst og først.

Men er selve opdateringerne så interessante?

Tjah, hvis vi ser på de ord, der i 2017 blev tilføjet under g, finder vi:

grisehandler, groftreven, grundforsker, grundydelse, gruppeportræt, gruppetavle, gruppevoldtægt, grænsepsykotisk, grønlanderstiv, grøntsagsblanding, Gt, guldfest, guldflipper, guldfod, guldmøntfod.

De fleste af ordene er bare sammensætninger og afledninger af allerede eksisterende ord, og de eneste nye – udover *grønlanderstiv* – er:

- ordet *guldflipper*, der betyder: *karriere- og modebevidst ung mand eller kvinde med høj indtægt og stort forbrug. SPROGBRUG ofte nedsættende,*
- ordet *guldfod*, der er en *fod som ejermænd forstår at bruge på ypperste vis, fx til at løbe eller sparke til en bold med og*
- *Gt.*, der er en forkortelse for *Det Gamle Testamente*.

Måske havde Donald Trump ventet et venligt og medgørligt grønlandsk folk, der var glade for røde kasketter og løfter om velstand, men grønlanderne er ikke lette at bøje, deres modvilje grænser til stivisind. Trump mødte grønlanderstiv modstand overalt.

Der er simpelthen langt mellem snapsene, og man kan se, hvordan DSL i deres markedsføringsmateriale lægger vægt på at udvælge de mest provokerende blandt de mange kedelige opdateringer.

Grønlanderstiv i 2025

Ved opdateringen af ordbogen i 2025 kom der igen fokus på ordet *grønlanderstiv*, for nu var der tilføjet hele fire nye eksempler. Disse lød:

- *Ensom, grønlanderstiv og liggende midt på kørebanen bliver Helene i bogstaveligste forstand samlet op RoskA2009*
- *Ordet 'grønlanderstiv' er ikke en venlig beskrivelse, men ifølge Birgitte selv drak hun dagligt så meget, at hun intet tal har på det EksBl2010*
- *"Jeg tror, at drengene skal være grønlanderstive i nat. Sådan lød det fra en euforisk Christian Lønstrup kort efter, at FC Helsingørs sensationsoprykning til Superligaen blev en realitet Berl2017*
- *Han er grønlanderstiv! – Hårl kæft, man, det' kår'l't! EksBl2016*

Man kan undre sig over, at ordet ikke ligesom ordet guldflipper har fået en etikette, der angiver, at sprogbrugen er stærkt nedsættende, og man får på fornemmelsen, at ordbogsredaktøren har hygget sig med at finde nogle virkelig markante og i og for sig også velformulerede eksempler på det ord, som direktøren karakteriserer som *bøvet og usympatisk*.

Personligt havde hverken jeg eller de fleste af mine venner ikke hørt ordet *grønlanderstiv*, før det blev genstand for den første avisdebat i 2017, men nu er det blevet så udbredt, at det, som det også fremgår af eksemplerne, også kan bruges i betydningen meget fuld, altså uden tanke på grønlanderne.

Hvad gør man, når skaden er sket?

Det er ikke muligt at fjerne ordet fra det danske ordforråd ved at slette det i ordbogen, men man kan overveje at bruge det i en anden betydning.

- Ordet *bøsse* var i mange år et skældsord, men det blev overtaget af de homoseksuelle selv f.eks. i betegnelsen *Foreningen af Bøsser og Lesbiske*, og i dag bruges ordet værdineutralt.
- Et andet eksempel er ordet *klimatosse*, som Pia Kjærsgaard brugte som et skældsord i 2005, men som så blev overtaget af *klimaaktivister*, der godt kunne bruge et lidt humoristisk ord om sig selv.

Måske kunne man med tanke på dagens situation, hvor grønlanderne protesterer mod den amerikanske præsident Donald Trumps tanker om at annektere den store arktiske ø ved at omdefinere ordet *grønlanderstiv*, så det kan bruges i betydningen *heltemodig modstand mod en overmagt, viljefast optræden og stiv afvisning?*

Kvinder i det danske sprog i tre generationer

De humanistiske videnskaber opdeler traditionelt stoffet i perioder på 10 år eller -de- fineret af historiske forhold. I de senere år er nogle forskere imidlertid begyndt at se på generationer, hvor personer, der er født i en bestemt periode, forbliver at tilhøre denne generation hele livet. Personer, der var unge under ungdomsoprøret, har en anden vinkel på forholdet mellem kvinder og mænd, end dem, der var unge og letpåvirkelige i "fattigfirserne" og ser på ungdomsoprøret med andre briller.

I anledning af Kvindernes Internationale Kampdag den 8. marts 2025 fortalte Ingrid Slott, Karin Louise Sigurskjold og Lise Bostrup om kønsroller i det danske sprog gennem tre generationer.

De stille kvinder

Den stille generation er mennesker, der er født fra 1928 til 1945. De oplevede hverken sig selv som stille eller som en samlet generation, men er blevet beskrevet som sådan af de efterfølgende generationer.

Af Ingrid Slott (født i 1938)

Da jeg begyndte i 1. klasse på Bellahøj skole i april 1944, blev jeg mødt af to frøkener. Frøken Petersen, som vi havde i dansk og som klasselærerinde, og frk. Rasmussen, som var vores regnelærerinde. På det tidspunkt skulle kvinder, der ville undervise børn, være ugifte. I begyndelsen havde skolefrøknerne ikke adgang til skolerne, men skulle undervise førskolebørnene hjemme. Den store mangel på undervisere bevirkede imidlertid, at frøknerne fik adgang til skolerne, men de skulle stadig være ugifte. De blev aflønnet med 2/3 af den løn, som en ugift, mandlig lærer fik. Hvis en mandlig lærer giftede sig og stiftede familie, fik han højere løn.

Læremanglen var stadigt stigende, så på et tidspunkt måtte man godkende, at også gifte kvinder kunne undervise. De blev tituleret lærerinder. Lønnen var stadig lavere end den, de mandlige lærere fik, for nu havde lærerinden jo en mand til at forsørge sig. Langsomt arbejdede kvinderne sig op i hierarkiet i skoleverdenen, og en kvinde kunne blive viceskoleinspektrice. Den første skoleinspektrice i det københavnske skolevæsen, Henriette Petersen, blev udnævnt i 1894.

I erhvervslivet brugte man stadig mange steder ordet jomfru. Der var bagerjomfruer, kagejomfruer og smørrebrødsjomfruer. De sidstnævnte kunne være enten kolde eller varme jomfruer. De varme jomfruer stod for de små, lune retter, mens de kolde jomfruer stod for selve smørrebrødet.

De kvinder, der hjalp til i private hjem, kunne være stuepiger, kokekoner eller rengøringskoner.

Mange piger, der gik ud af skolen, når de blev 14 år, fik stillinger i private hjem som tjenestepiger. De begyndte som regel at arbejde fra kl. 8 til kl. 14. Man mente, at det var godt, at de unge piger lærte lidt om husholdning, samtidig med at de tjente en lille skilling.

Ordet vaskekone dækkede over de kvinder, som gik ud i de private hjem og hjalp til med storvasken. Det var som regel én gang om måneden, hvor man varmede op i gruekedlen i kælderen. Så skulle sengetøjet, de hvide duge og håndklæderne og

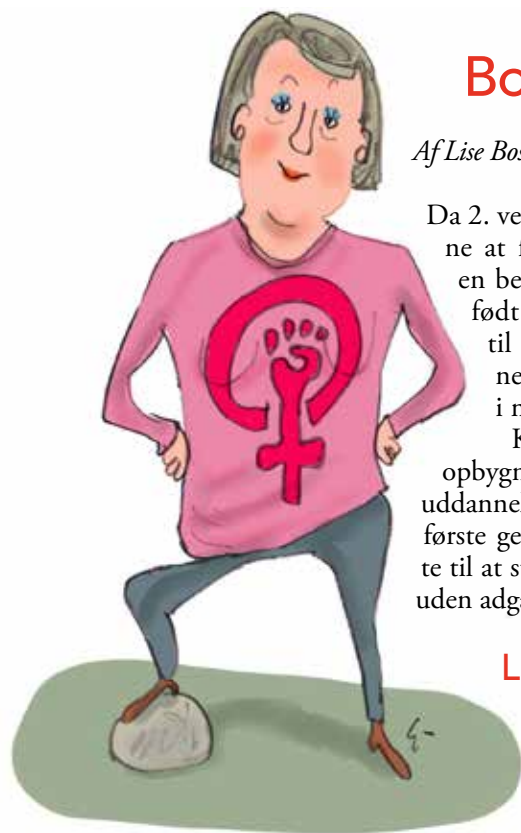

viskestykkerne vaskes. Det kunne godt tage en hel dag. I mit barndomshjem sluttedes dagen af med gule ærter og flæsk, som var vaskekones livret.

En anden kvindetitel var skurekonen. Det var en kvinde, som kom to gange om året, når der skulle gøres hovedrent. Gulve blev skrubbet, skabe og skuffer blev tømt og rengjort. Efter sådan en dag lugtede hele huset af brun sæbe, skurepulver og andre rengøringsmidler.

Efterhånden som kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet, blev der skabt flere og flere kvindelige titler. Substantivet defektrice blev f.eks. dannet af adjektivet defekt, som betegnelse for en kvinde, der anskaffer det manglende fra lageret. Titlen blev brugt på apotekerne, og uddannelsen var treårig.

I forretningerne blev kvinderne kaldt ekspeditricer, og kvinder, der arbejdede på kontor blev kaldt sekretærer eller kontordamer. I de større byer var der mange telefonistinder der håndterede det utal af ledninger, som skulle til for at formidle kontakten mellem abonnenterne. Telefonistinderne skulle også holde styr på tiden og afbryde samtalerne med spørgsmålet: Tre minutter, ønsker De at fortsætte?

Boomerkvinderne

Af Lise Bostrup (født i 1956)

Da 2. verdenskrig sluttede, begyndte danskerne at få børn som aldrig før. *Boomerne* er en betegnelse for den generation, der blev født i efterkrigstidens babyboom fra 1946 til 1965. *Boomerne* blev i de senere generationers optik født med en guldskede i munden.

Krigen var ovre, Danmark var under opbygning, der var mangel på arbejdskraft, uddannelserne var gratis, og boomerne var den første generation, der kunne få offentlig støtte til at studere hvad som helst på universiteter uden adgangsbegrænsning.

Ligestilling mellem kønne og afvikling af kønnet sprog

Boomerpigerne tog det for givet, at de skulle ud på arbejdsmarkedet, og at de fortjente den samme løn og øvrige betingelser som mændene. Boomerkvinderne ville ikke være lærerinder, men lærere; rengøringskonerne og skurekonernes fagforeninger gik ind for betegnelserne rengøringsassistenter og vaskeriarbejdere, – og mændene kunne til feministernes store fryd blive sygeplejersker, der var bedre uddannet og højere lønnet end sygehjælpere. For at få ligheden skåret ud i pap fik boomerne i 1980 indført ved lov, at virksomheder skulle tilføje et *m/k* efter stillingsbetegnelser i jobopslag.

Afskaffelsen af betegnelser for gifte og ugifte kvinder

Boomerkvinderne kunne ikke se begrundelsen for, at ugifte kvinder skulle have lavere løn end gifte, og de fandt det også diskriminerende, at ugifte voksne kvinder skulle omtales *frøken*, når en *mand* var en *mand* uanset ægtestand. Forkortelsen *fr.* for såvel *fru* som *frøken*, som blev opfundet i 1959, slog igennem op gennem 1960'erne og 1970'erne.

Ændring af tiltaleformerne

Boomernes forældre, der tilhørte den stille generation, tiltalte andre voksne mennesker, som de ikke kendte så godt, med efternavn og pronomenet *De*, men brug-

te fornavn og sagde *du* til familiemedlemmer og gode venner. Brugten af pronomenene var hierarkisk. Børn skulle sige *De* til voksne, mens voksne sagde *du* til børn, og i mange ansættelsesforhold sagde arbejdsgiveren *du* til arbejdstageren, der måtte tiltale chefen med *De*.

I 1970'erne blev det opfattet som progressivt at bruge *du* mellem studerende og undervisere på universiteterne. Denne brug af *du* er slået igennem i en sådan grad, at unge kassearbejdere, der ønsker at vise en ældre kunde særlig respekt, ikke er i stand til at gøre det uden at komme til at kludre i bøjningsformerne.

Det gamle sprog er helt til grin

De ændrede tiltaleformer er et yndet emne for boomerhumor. Når Anne Marie Helger optræder som *fru Plask-Plaskenskjold*, og Frederik Cilius parodierer Kirsten Birgit Schiøtz Kretz Hørsholm, skraldgriner de nu 60-80-årige tidligere ungdomsoprørere over disse snobbede kvindetyper fra den stille generation og den klare og tydelige rigsdanske udtale, som var idealet dengang.

Forskellige fokuspunkter

Hvor de gamle skolefrøkener lagde vægt på retskrivningen, smed boomerne barnet ud med badevandet. Hvis ikke ungerne kan hitte ud af at skelne mellem *indenfor* og *inden for*, så gør vi det da bare valgfrit, sagde boomernes sproggyru, Erik Hansen, der var formand for Dansk Sprognævn fra 1985 til 2002. Medlemmerne af den stille generation tog sig til hovedet, men det nyttede ikke noget. Et sprog skulle ikke reguleres, men vokse vildt og frit.

Boomer-engelsk

For boomerne gav det status at tale flydende engelsk. De sang med på The Beatles og Bob Dylans sange og fik udenlandske kærestes. De gik i *slacks*, *cowboybukser* og *jeans* og spiste *hotdogs* og *burgers*. Det var her, grundlaget til anglificeringen af det danske sprog blev lagt.

Zoomerne er woke

Af Karin Louise Sigurskjold og Lise Bostrup

Fra 2017 har det amerikanske ord *woke* bredt sig som en steppebrand på de danske uddannelsesinstitutioner, der efter boomerne kønspolitiske hærgen i over 50 år, tørstede efter ny næring.

Ordet *woke*, der er afro-amerikansk slang for *awake* (vågen), afspejler en forestilling om, at der er nogle, der er vågne og kan se undertrykkelsen af bestemte grupper i samfundet og andre, der *sover* og ikke ser den systematiske undertrykkelse, der foregår omkring dem.

Woke i kønspolitisk sammenhæng

Det var den såkaldte z-generation, der tog forestillingen om *woke* til sig. De unge z'er eller zoomere, som de også kaldes, er født mellem 1995 og 2012 og kunne altså være boomerne børnebørn. Zoomerne er boomerne modsætning.

De unge boomere kastede sig uden en klink på lommen ud i lange, krævende og ofte brødløse akademiske uddannelser, tog studielån, rejste på tommelfingeren rundt i den 3. verden og tog livtag med kapitalismen. De, der er unge i dag, føler, at de uskyldigt er blevet født ind i en international klimakrise og en helt uretfærdig fordeling af goderne.

Et kønsrevideret nysprog

Zoomerne fik boomerne til at tabe kæben, da bevægelsens tilhængere gjorde oprør mod forestillingen om, at menneskeheden kan opdeles i to og kun to køn: kvinder og mænd.

I wokebevægelsen opereres med tre overordnede køn: det køn, man får tildelt ved fødslen, det juridiske køn, som man får ved optagelsen i Folkeregistret, og endelig det køn, man vælger at identificere sig med.

En person, der har overensstemmelse mellem sine tre køn, betegnes som *cis-kønnet*. Alle andre betragtes som *transkønnede*. *Cis* og *trans* er latinske præfikser, der betyder henholdsvis *på denne side* og *på den anden side*.

Mange slags kvinder

Der kommer hele tiden nye underkategorier til, og der er i øjeblikket over tre forskellige kombinationer. Her er eksempler på tre forskellige typer, der definerer sig som kvinder og har ret til at blive refereret til ved pronomenet *hun*:

- en *cisperson*, der blev tillagt kvindекønnet ved fødslen, er opført i folkeregistret som kvinde og oplever sig selv som kvinde.
- en *transkønnet*, der ved fødslen blev tillagt hankøn, men har fået foretaget en kønsskifteoperation og medicinsk kønskorrektur og oplever sig selv som kvinde.
- en *transkønnet*, der ved fødslen blev tillagt hankøn, er registreret som mand uden at have fået en kønsskifteoperation, men oplever sig selv som en kvinde.

Nye pronomener

De danske personlige pronomener dækker ikke hele spektret mellem en ciskønnet kvinde og en ciskønnet mand, så der er konstrueret yderligere to personlige pronomener:

- Det kønsneutrale *hen*, som kan anvendes om såvel *cis-* som *transkønnede*.
- Pronomenet *de*, som staves og bøjes som flertalspronomenet *de*, men lige som *hen* kan bruges som et kønsneutralt pronomen i ental. *Jeg har lige prøvet at ringe til Andy, men de svarer ikke.*

De transkønnede stiller krav, som ofte bliver hørt

De transkønnedes krav bliver ofte hørt. Det er i nogle tilfælde lykkedes for personer, der blev født som drenge, at blive godkendt til at deltage i elitesport for kvinder. *Kvindemuseet i Aarhus* har skiftet navn til *Køn-Gender Museum*. Der indføres ekstra individuelle omklædningsrum i svømmehaller. Herre- og dametoiletter slås sammen, og der lægges ofte vægt på kønsdiversitet ved besættelse af stillinger.

Transseksualitet er også en realitet i reklamer, populærmusik og tegnefilm af bl.a. Disney over hele verden.

Ude på et sidespor står de gamle boomer-feminister og kræver kvindeskampen genindført, mens eksprestøget kommer op i fart.

Vi skaber vores egen verden: dualisme, non-dualisme og paradigmer

Kritikken af opdelingen i menneskeheden i to køn har rødder i en ældgammel filosofisk diskussion om binaritet.

Af Irina Bjørnø

Fra vi er børn, bliver vi formet af den sprogbrug og de begreber, vi lærer. Vores verdensbillede bliver defineret af en grundlæggende paradoksalitet: Ser vi verden gennem en dualistisk eller en non-dualistisk linse? Paradigmer skaber ikke bare vores forståelse af virkeligheden, men også vores opfattelse af os selv, vores relationer og endda vores gudsopfattelse.

Dualisme og non-dualisme: to paradigmer

Dualisme, en tankegang vi kender fra både filosofi og religion, opdeler verden i modsætninger: godt og ondt, lys og mørke, mand og kvinde. Platon beskriver idéverden som en perfekt, uforanderlig virkelighed, adskilt fra den fysiske verden, vi oplever gennem sanserne. Aristoteles, derimod, mente, at virkeligheden var funderet i det materielle og det observerbare.

Non-dualisme, der findes i østlige filosofier og moderne kognitionsteori, udfordrer denne opdeling. Her er verden én helhed, hvor forskelle kun eksisterer i sproget, ikke i virkeligheden selv. Når vi bruger ord, skaber vi begreber, og begreber former vores oplevelse af verden.

Hvem er du?

Det essentielle spørgsmål, vi alle stiller os selv, er: Hvem er jeg? Svaret afhænger af, hvordan vi ser verden. Hvis vi accepterer dualisme, identificerer vi os med en bestemt kategori: køn, nationalitet, religion. Hvis vi ser verden non-dualistisk og helhedsorienteret, opløses disse kategorier, og vi står tilbage med en flydende identitet – en væren uden grænser.

I en debat om køn og sprog valgte forfatteren spontant at præsentere sit pronomen som *hun*. Publikum lo, men reaktionen afslører en større strukturel fortælling: vi bliver opdraget til at tænke i dualistiske mønstre, og når disse udfordres, opstår der forvirring eller latter.

Sprog og social kontrakt

Sprog skaber vores verden. Som Aristoteles bemærkede, er mennesket et "politisk dyr", der definerer sin virkelighed gennem fællesskaber og sociale aftaler. Gud, eksempelvis, er traditionelt blevet beskrevet som *han* i kristendommen. Men i en

nyere artikel i Kristeligt Dagblad diskuteres, om Gud også kan være *hun*. Når vi ændrer sproget, ændrer vi også vores gudsbillede – og i sidste ende vores opfattelse af os selv.

Men er kønnet på Gud vigtigt? Eller er det blot endnu en kulturel konstruktion? Præsten Birgitte Kragh Engholm mener, at præster, der kalder Gud *hun*, bringer en politisk dagsorden ind i gudstjenesten og forstyrrer evangeliets kerne. Men er selve den traditionelle maskuline fremstilling af Gud ikke også et produkt af et kulturelt paradigme?

Er den objektive verden en illusion?

Hvis sproget og vores begreber skaber vores virkelighed, kan vi da tale om en objektiv verden? Filosofer som Immanuel Kant og senere postmodernister som Jacques Derrida ville hævde, at den objektive virkelighed altid filtreres gennem subjektiv fortolkning. Hvad vi ser som "virkeligt", er et produkt af en social kontrakt – en fælles forståelse, som kan ændres over tid.

Konklusion

Vores verden formes af de paradigmer, vi vælger at følge. Dualisme giver os klare grænser og kategorier, mens non-dualisme opløser dem. I takt med at vi udfordrer gamle strukturer – som køn, religion og identitet – må vi også spørge os selv: skaber vi Gud i vores billede, eller skaber Gud os? Måske er svaret ikke *enten-eller*, men *både-og*.

Reklamesprog – selvros og teaterstemmer

Af Kirsten Rask

Mange af os elsker at hade reklamer. Så mange at nogle reklamefinansierede radiokanaler o.a. tilbyder at vi kan købe os fri for dem ved at skifte til en alternativ, betalt udgave. Men de fleste steder har vi ikke mulighed for at vælge dem fra – de optræder i stormagasiner og specialbutikker, på nettet, i radioen og på tv, enten i form af produktanprisninger eller forskræp (trailere) for kommende radio- og tv-programmer.

Kravet om ordentlighed

Reklamebureauerne betegner reklamerne som *forbrugeroplysninger*. Men for at en oplysning skal være troværdig, skal den opfylde troværdighedskriterierne: Den skal være nødvendig, sand og ærlig. Samlet vil det sige at budskabet skal være ordentligt. Og det er altid afsenderen der har ansvaret for at et budskab er dét.

Afsenderen har ansvaret

At budskabet er nødvendigt, vil sige at afsenderen tager ansvar for at det er påkrævet i den konkrete situation – på grund af afsenderens, modtagerens eller samfundets nuværende eller kommende situation.

At budskabet skal være sandt og ærligt, indebærer at der er dækning for indholdet i den virkelige verden; at det hverken lægger til eller trækker fra og ikke fordrejer budskabet i hverken positiv eller negativ retning.

Undtagelsesregler for reklamer

Det er indlysende at reklamer næppe forsøger at leve op til disse krav. Nødvendigheden kan nok siges at gælde for afsenderne: De har behov for at sælge et produkt. Men for modtagerne?

Reglerne for sandhed og ærlighed er også ophævet for reklamer: Vi forventer nok at de ikke ligefrem lyver, men lever med den viden at de kun fortæller en del af sandheden, og – især – drejer beskrivelsen af produkterne/indholdet i positiv retning.

Begejstret selvros

Utroværdigheden ligger ikke mindst i formen: Den dygtigt formulerede smilende, ekstatiske eller tilsyneladende dybtfølte lovprisning.

Det gamle mundheld om at selvros lugter ilde, gælder ikke for reklamer, her er det en form for lov: *Vi er bedre/bedst, størst, hurtigst, billigst, nyest til at opfylde*

netop dine behov. Også når budskabet bliver lagt i munden på (agerede) kunder, brugere eller særligt attraktive forbrugere.

Agerede – det er et nøgleord til det bærende element i de æterbårne reklamer, nemlig: stemmerne.

Falske stemmer

“Stemmerne” er professionelle indtalere der kan det der. De har en stemme, udtale og formidlingsevne som egner sig til at kommunikere forskellige budskaber: De indlæser bøger, indtaler tv-programmer og kan altså også lægge stemme til reklamer. Det er et erhverv, og al ære og respekt for dét – det er en kunst.

Normalt er kunsten for en professionel formidlerstemme at nedtone sig selv, f.eks. ved indlæste bøger og dokumentarprogrammer. Her skal de være “usynlige”: De må ikke stå i vejen for budskabet/indholdet, for hvis vi lægger for meget til selve stemmen, hører vi ikke budskabet.

Så når en stemme indtaler reklamer, gør personen bag bare dét som han eller hun skal: agerer begejstret, inderlig, kærlig, sødladen eller filosofisk. Og her skal stemmen absolut ikke være usynlig, den skal spille, overdrive tonen. Lidt som vi kender det fra dilettantteater.

De agerende hverken kan eller skal stå inde for budskabet, det er en rolle de spiller, og det lægger ingen skjul på. Enhver kan høre det: Det er teaterstemmer. Men vi vil jo så gerne tro på alle de skønne løfter ... Det er dét som godt teater kan.

Velformede sloganer

Nogle tekstforfattere har stort talent for at formulere sloganer som er så sjove, iørefaldende eller overraskende at de bliver folkeeje på linje med klassiske mundheld og talemåder.

Fra min ungdom husker jeg stadig *Ni ud af ti filmstjerner bruger Lux, Dandy kvikker bestandig og Pløresund*, og fra de senere år *Nul huller, Det er jo hele tre ting, Det er en om'er og Sig det med (blomster)*.

Humor er altid forjættende. Nogle berømte reklamer har været udformet som små sketcher – spillet af stjernekomikere der kan bære alle tekster – f.eks. den om udtalen af Squash og en nyere reklame for bolsjer. Et andet stærkt virkemiddel er underdrivelsen, f.eks. *Det er ikke så ringe endda, Den mindst ringe* eller *Vi er nok ikke de største, MEN...*

Nogle gange er formen dog så rammende at den kommer til at overdøve indholdet. Jeg husker f.eks. nogle skønne talende havenisser og en reklame med en klokke der hellere ville kaldes *ringer*. Men hvad de egentlig reklamerede for, har jeg glemt.

Brud på sprogreglerne

Andre formtræk der kan spolere en reklame, er sprogfejlene, f.eks. *Han/hun skulle ha' gået til (brillemanden)* Det rigtige er *Han/hun skulle være gået til ...* og *De er rygraden af dansk erhvervsliv* – det rigtige er *”rygraden i dansk erhvervsliv ... Klappe af nogen* – det rigtige er *Klappe ad nogen*” (fordi det er et budskab sendt til nogen, altså et signaludtryk. Vi kan klappe *af* begejstring, men klapper *ad* nogen).

Der kan sagtens ligge et *budskab* i at bryde sprogreglerne, men så skal vi som modtagere kunne se meningen med bruddene, der skal være en mærkbar hensigt med dem, som i *Øgo æg* – ellers er de bare nedslående, især i en genre der er så omhyggelig med alt andet. For reklamernes dominerende rolle overalt i det offentlige rum giver dem en ansvarspådragende sproglig påvirkningskraft.

Hele tiden, overalt

Reklamernes allestedsnærværelse er uomtvistelig, de er næsten umulige at komme udenom. På den måde er det svært at se dem som andet end en støjende, ubuden gæst, der – trods enkelte gode brandere – bare er alt for meget.

Efter ønske fra Kirsten Rask bringes indlægget uden komma foran ledsætningerne

Anmeldelse Dansk udtaleordbog

Af Lise Bostrup

I efteråret 2024 udgav Modersmål-Selskabet fonetiker Ruben Schachtenhaufens *Dansk Udtaleordbog. Contemporary Danish Pronunciation*. Det var på tide, at der kom en ny bog med angivelse af udtalen af det danske ordstof, for det var over 30 år siden, at forgængeren *Den Store Danske Udtaleordbog* af Lars Brink m.fl., så dagens lys på Munksgaards forlag, og der var kommet mange ord til, og mange af de angivne måder at udtale ordene på, var begyndt at virke noget gammeldags.

Målgruppen

Dansk Udtaleordbog henvender sig ifølge forordet dels til udlændinge, der lærer dansk, og dels til mennesker med almen eller faglig interesse i det danske sprogs udtale. Det er en meget stor og bred målgruppe med forskellige interesser.

Ordbog eller ordliste?

Ordbøger kan indeholde en række forskellige informationer så som opslagsord, ordklasse, bøjning, udtale, betydning, stil, brugseksempler og krydshenvisninger.

Dansk Udtaleordbog indeholder kun opslagsord og udtale – og i nogle få tilfælde, hvor der er flere ensstavede ord, ordklasse. Det ligner mere en ordliste end en ordbog, og dette indtryk styrkes også af, at alle bøjningsformer i *Dansk udtaleordbog* op listes separat, så man finder verbet *at være* under V, nutidsformen *er* under E og datidsformen *var* under V etc.

Lydskriften

Udtalen angives ved hjælp af en variant af lydskriften International Phonetic Alphabet (IPA), som Ruben Schachtenhaufen selv har udarbejdet. Som det fremgår af forsiden lydskrives ordet *dansk tænsk* med en lille krølle under n'et. Der angiver, at n'et skal udtales med stød. Lydskriftstegnet *t* betegner til manges overraskelse lyden *d*, og lyden *t* noteres herimod *ts*. Det bløde *d*, som i andre systemer repræsenteres ved det islandske *ð*, er her *ʁ*, lyden *r* er repræsenteret ved et omvendt *a*.

Vej eller omvej?

Det er nok i højere grad en bog, der henvender sig til fonetikkørder end til udlændinge, der lærer dansk, og almindeligt sproginteresserede personer, for udlændinge, der lærer dansk, vil den nok snarere være en omvej end en genvej.

Se hvad du siger Idiomer i billeder

Af Lise Bostrup

Skuespilleren, komponisten og skribenten Christiane Bjørg Nielsen har udarbejdet en liste med 100 faste vendinger med overført betydning, og hendes bror Taus Phillip Nielsen har taget et flot farvebillede til dem alle.

Se hvad du siger er layoutet, så illustrationer er placeret på bogens venstresider, så læserne kan kigge på dem og prøve at gætte deres betydning og så blade om på næste opslag, hvor de kan finde udtrykket, betydningen og en forklaring.

Forklaringen til forsidebilledet lyder:

Klods om benet.

Noget der gør en ufri. En hæmsko. Noget eller nogen der er til besvær, og som forhindrer en i at udfolde sig. Det kan også være et ansvar, man ikke kan flygte fra.

Et plausibelt bud på oprindelsen kunne være, at udtrykket har rødder tilbage til en gang, hvor man bandt tunge genstande til benet på fanger eller dyr, så de ikke kunne stikke af. På engelsk bruger man Like a millstone around your neck, hvilket oprindeligt er hentet fra Bibelen i form af et dystert billede af at blive smidt i søen med en møllesten om halsen, hvis man synder.

Faktisk er både udtrykket klods om benet og en møllesten om halsen hentet i kapitel 6 i Paulus' brev til Efeserne:

Men uden at anerkende sandheden om Gud og mig, kan jeg slet ikke tage imod Guds fulde rustning. Så bliver den blot en klods om benet. I værste fald en møllesten om halsen. En møllesten af selveddrag og falsk tryghed.

Begge udtryk bruges altså om betingelserne for at modtage Guds rustning, altså beskyttelse, mod Djævelens forsøg på at lokke en person i fordærv.

Det kan være svært at finde frem til dette skriftsted, da begge udtryk er omskrevet til almindeligt sprog i de nyere bibeloversættelser, men det står i Luthers egen oversættelse.

Christiane Bjørg Nielsens bog er flot og underholdende, men hun kommer somme tider lidt for let til forklaringerne.

Christiane Bjørg Nielsen: *Se hvad du siger, Idiomer i billeder*, Nyfiken, 2024.

Er du sprogkræsen?

Vores medlem, den sprogkræsne, pensionerede journalist Henrik Døcker har sendt os fem ord og udtryk i dagens medier, som han ikke kan fordrage.

The bucket list

I magasinet Fri, der er et ugentlig til-læg til Berlingske, som bl.a. bringer rejsestof, optrådte udtrykket *bucket list*. Udtrykket kommer af det engelske udtryk *to kick the bucket*, at ramme spanden, der svarer nogenlunde til det danske udtryk *at stille træskoene*. Udtrykket blev brugt i en amerikansk film fra 2008 med titlen *The bucket list*, som netop handler om, hvad man skal nå at gøre, før

man stiller træskoene. Ordet kunne gengives på dansk som *træskoliste*. I magasinet Fri bruges det om en oversigt over de lande og steder, man gerne vil se, inden man sover ind. Det er en anglicisme, der ikke er umiddelbart forståelig.

Opførelse af havvind

I flere dagblade, f.eks. Information den 7.12.2021, opereres der nu med udtrykket opførelse af *havvind*. Hermed menes der opførelse af *havvindmøllepar-ker*. Mildest talt en underlig form for telegramstil.

Unge svenske lejemordere

Unge svenske statsborgere, der sendes til Danmark for at likvidere personer i det kriminelle miljø i Danmark, er ifølge nogle medier involveret i *crime as a service*. Hvorfor denne form for svensk-dansk lejemord skal betegnes med engelske ord, er gådefuldt. Mere rammende ville være at kalde det *mord på bestilling*.

Non fiction

Forlaget Gyldendal har kasseret ordet *faglitteratur* til fordel for de ubehjælp-somme engelske *non fiction*. Som om fantasien kom før de faktiske forhold. Nå, men så er skønlitteratur måske også udskriftet med *fiction*? Nej, da, hvorfor skulle man dog være konsekvent.

AI

En lignende inkonsekvens kan man påpege med det moderne begreb *kunstig intelligens*, som ofte forkortes efter sit engelske udgangspunkt *artificial intelligence*. Hvordan? AI, som med ingen som helst berettigelse anføres i *Retskrivningsordbogen* som både *AI* og *ai*, burde være *ki*. Mon Dansk Sprognævn har taget denne forkortelse op til nærmere granskning?

Forvekslinger forvirrer

Af Ingelise Hallengren

Adskillige gange har jeg hørt, at en person har *forholdt* en person oplysninger, hvor meningen har været, at en person har gjort en anden person opmærksom på noget. Men *forholde* betyder, at man undlader at gøre opmærksom på noget. Jeg har slået ordene op på *og Den Danske Ordbog*, som gør opmærksom på, at man godt kan sige *forholde*, når der er tale om *foreholde*, men at det anses af nogen for ukorrekt.

Forestille og *forstille* kan ikke bruges på samme måde. Det kan *forefalde* og *forfalde* heller ikke.

Hvorfor accepterer Det Danske Sprog- og Litteraturselskab både *foreholde* og *forholde*, når de er udtryk for to helt forskellige situationer?

Oftest hører jeg: Der var ikke *én ens* i betydningen *to ens*. Jævnligt hører jeg også: *Én af de eneste* – der kan vel kun være *én eneste* eller *én af de få*.

Det fremmer forståelsen, hvis der er logik i sproget. Ligesom i matematikken.

Og endnu en lille undring: Hvorfor bandes der så ofte? Sproget klarer sig udmærket uden bandeord.

Man må gerne være sprogræsen. Det er vi i Den Danske Sprogkreds.
Berlingske, søndag den 2. marts 2025

Ny bog på vej Er du Sprogræsen?

Sproglomster, bjørnetjenester og sprogrøgt i dagens Danmark

I august måned udgiver Sprogkredsen en bog med de bedste af artiklerne fra de første 25 numre af *Sprogræsen*.

Sprogkredsen i medierne 2024-25

Interviews / citater

Lise Bostrup blev 13.3. interviewet i KrD: *Sprogbarrieren er faldet: Selv de ældre kan begå sig på engelsk nu*.

Lise Bostrup blev 20.7. interviewet i KrD: *Spring forbi, far i mag*.

Lise Bostrup blev 7.9. interviewet i KrD: *Dansk er fyldt med alt for mange engelske udtryk. Vi får et underligt blandingssprog*.

Michael Falkendorf blev 18.10. interviewet i DK4.

Kronikker og kommentarer

Lise Bostrup: *Tag en rask beslutning og sæt Rasmus Rask på en pengeseddel*, Berlingske, 9.6.

Karin Louise Sigurskjold: *Palæstina, Simon Spies og en britisk slavehandler: Navne på veje, gader og pladser skaber bitre stridigheder*, Berlingske, 4.11.

Lise Bostrup: *Send mere toiletpapir. Om at hamstre og at preppe*, Weekendavisen 19.7.

Michael Falkendorf: *Sprogets triste tilstand*, Weekendavisen 12.10.

Kommentarer

Karin Louise Sigurskjold: *Det generer mig, at sundhedspersonalet ikke introducerer sig med fulde navn og stilling*, Berlingske, 8.8.

Michael Falkendorf: *Der er plads til sproglig forbedring i radio og fjernsyn*, Berlingske 5.4. 2025

Læserbreve

Lise Bostrup: *Hurra for Simon Kvamm*, Berlingske 7.1.

Ingelise Hallengren: *Smart sprog*, Berlingske 10.1.

Ingelise Hallengren: *Journalistsprog 2024*, Berlingske, 18.1.

Ingrid Slott (IS): *Fra "tissemand" til "urinfræmførings-rørholder"?* Berlingske 20.4.

Ingelise Hallengren: *Fed, fedt, fede*, Berlingske, 25.5.

Ingelise Hallengren: *Korrekt sprogbrug*, Berlingske, 24.6.

Lise Bostrup: *Sverige har strukket sig langt, og nu har Erdogan bøjet sig (brugen af formen "strukket")*, Berlingske 16.7.

Ingrid Slott: *Sang gør mennesker glade. Derfor er det så vigtigt at få morgensang tilbage i skolerne*, KrD, 10.9.

Ingelise Hallengren: *God kritik af mediesprog*, Berlingske, 15.10.

Jette Pagh Stenbjerree: *Gastronomi*, Berlingske, 5.1. 2025

Jette Pagh Stenbjerree: *Danglish*, Berlingske, 6.1. 2025

Michael Falkendorf: *Velkommen, Trump?*, Berlingske, 16.1. 2025

Den Danske Sprogkreds' program

april - november 2025

Onsdag den 9.4.
Kl. 19-20

Digitalt foredrag om sjove sproglige fejl i det offentlige rum

Michael Falkendorf viser sine populære fotos af udstillingsvinduer og butiksskilte med sproglige fejl. Tilmelding via mail til Den Danske Sprogkreds senest den 7. april.

Fredag den 2.5. og
Lørdag den 3.5.

Mød Sprogkredsen i Sprogense, den folkelige sprogfestival på Nordfyn

Sprogkredsen har en stand i Sproggaden og deltager med tre foredrag:

- Det danske sprog er truet både udefra og indefra
- De gamle faste udtryk skaber troværdighed
- Tyk, tykkere, tykkest. Udviklingen af *Retskrivningsordbogen* 1955-2024.

Onsdag den 21.5.
Kl. 19-21

Per Stig Møller

Kulturstationen i Vanløse

Fredag den 30.5.
Kl. 17-21

Sprogkredsen udstiller på **Kulturnatten i Vordingborg**

Onsdag den 23.7.
og torsdag 24.7.

Mød Sprogkredsen på **Seniorfestivalen i Marielyst på Falster.**

Torsdag den 14.8.
Kl. 17

Generalforsamling i Den Danske Sprogkreds

på Kulturstationen i Vanløse og herefter medlemsmiddag.

Mandag den 25.8.
Kl. 18

Sprogkredsen overrækker **Svanepriisen** og **Ællingepriisen** til to personer, der har gjort en særlig indsats for det danske sprog. Herefter **middag** for medlemmer og prismodtagere.

Fredag den 10.10.
Kl. 18-23

Her er ingen ko på isen. Kulturnatten i København i Klingbjergs boghandel, Skt. Peders Stræde 51.

Fredag den 7.-9.11.

Sprogkredsen udstiller på stand C3-036 på Bogforum i Bellacenteret i København.

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 250 kr. om året og inkluderer fire numre af *Sprogkræsen*, et eksemplar af Sprogkredsens årlige udgivelse og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på *Sprogkræsen* koster 300 kr. pr. år.

Alle Sprogkredsens udgivelser kan bestilles på Sprogkredsens hjemmeside.

Den Danske Sprogkreds

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 26 71 78 37

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds